

De gebroken belofte aan Rusland

Door Jonathan Power

Het is goed zich af te vragen of de westerse wereld het historisch besef kwijt geraakt is, zowel wat betreft het Midden-Oosten als Oost-Europa. Dat Bill Clinton in 1994 besloot de beloften te negeren die door westerse leiders aan hun Sovjet-Russische partners aan het eind van de Koude Oorlog waren gedaan. Het was onethisch en een politieke blunder met een historische dimensie. Het Westen gaat evenmin vrijuit in de kwestie van de huidige Oekraïense crisis, veroorzaakt door weer een andere blunder: de poging om te komen tot een regimewisseling in Kiev en het besluit om de Oekraïne tot het met kernwapens bewapende NAVO-gebied te laten toetreden. De voornaamste westerse media, politici en de secretarissen-generaal van de NAVO ontkennen hun eigen medeplichtigheid en beginnen hun relaas gemakshalve met een volkomen onverwachte Russische annexatie van de Krim.

Tot de Russische Europese dromers hebben behoord: Poesjkin, Lenin, Gorbatsjov en tot nog maar betrekkelijk recent, president Vladimir Poetin. Zij allen hebben als toekomst van hun land gezien dat het deel zou gaan uitmaken van wat "Het Huis van Europa" wordt genoemd. Maar de geschiedenis en de gebeurtenissen zijn niet vriendelijk geweest voor Rusland. De inval van Napoleon, de Russische revolutie, twee wereldoorlogen, het communisme onder Stalin en, van recentere datum nog, de uitbreiding van de NAVO, hebben de droom keer op keer aan diggelen geslagen.

Aan het eind van de Koude Oorlog en met de instemming ten aanzien van de Oprichtingsakte voor een partnerschap voor vrede en veiligheid tussen de Russische Federatie en de NAVO, leek het erop dat er grote stappen gezet werden om dat doel te verwezenlijken. Allereerst zou Rusland zitting krijgen aan de NAVO-tafel. Later zou het land lid worden van de NAVO en nog later toetreden tot de Europese Unie. Sommigen zeiden dat dit over tien jaar zou gebeuren, anderen over twintig.

En toen spatte, met een klap, de droom uiteen, toen, tegen het buitenlandbeleid in van de academische elite, president Bill Clinton het besluit nam om het NAVO-lidmaatschap uit te breiden naar landen die voorheen lid waren geweest van het door Sovjet Rusland geleide Warschaupakt.

GEEN DUIMBREED UITBREIDING

George Kennan, staatsman van naam en zeer goed op de hoogte van Russische zaken, merkte op: "Er spreekt zo weinig begrip uit van de Russische en Sovjetgeschiedenis. Natuurlijk komt er een boze reactie uit Rusland en dan zullen de NAVO-functionarissen die voor uitbreiding zijn, zeggen: "We hebben altijd gezegd dat de Russen nu eenmaal zo zijn... Maar dit is gewoon verkeerd." Hij beschreef het als "het gevaarlijkste besluit op het gebied van het buitenlands beleid door de VS gemaakt" sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog. Medestanders van de presidenten Clinton en later George W. Bush en Barack Obama, die het expansiebeleid van de NAVO voortgezet hebben, hebben aangevoerd dat het in oostelijke richting uitbreiden van de NAVO de belofte aan Moskou om dit niet te doen, niet verbrak. Maar dat deed het wel.

Zoals ex-Sovjet President Michail Gorbatsjov bij meerdere gelegenheden gezegd heeft, was er een belofte de NAVO "nog geen duimbreedte verder naar het oosten" uit te breiden. Hierin klinken de woorden door van *James Baker*, de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, gesproken in de St. Katherinazaal van het Kremlin, toen hij op 9 februari 1990 zei dat er "geen centimeter uitbreiding in oostelijke richting zou komen van de jurisdictie van de NAVO met betrekking tot haar strijdmacht."

De geschiedenis zal niet licht oordelen over de gevaarlijke en contraproductieve expansiedrift van de NAVO.

De geschiedenis is inmiddels enigermate herschreven. Nu heeft Baker, in tegenstelling hiermee, ontkend dat er een dergelijke overeenkomst was. Er is zelfs een poging ondernomen om aan te tonen dat Gorbatsjov zelf zou ontkennen dat er sprake was van een overeenkomst. En het klopt dat hij in de afgelopen jaren verschillende verklaringen heeft afgegeven, wat misschien het gevolg is van het feit dat hij zich geneert voor het feit dat hij destijds nooit heeft gevraagd om een schriftelijke bevestiging van de Amerikaanse en Duitse beloften.

Hij heeft het besluit verdedigd met het argument: "Aan het begin van de jaren negentig bestond het Warschaupakt nog. Het idee alleen al dat de NAVO zich misschien zou kunnen uitbreiden met landen uit het Warschaupakt klonk in die tijd volslagen absurd." Niettemin zijn de bewijzen sterk dat er een belofte is gedaan om niet tot uitbreiding over te gaan.

GEEN PLANNEN IN OOSTELIJKE RICHTING

Rodrick Braithwaite, die Brits Ambassadeur in de Sovjet-Unie was en daarna in het nieuwe Rusland, schreef: "Na de hereniging van Duitsland, riep de Tsjechische president Václav Havel Tsjechoslowakije, Polen en Hongarije op om zich aan te sluiten bij de NAVO." De Britse minister-president en de minister van Buitenlandse Zaken verzekerden de Sovjet ministers dat er geen plannen in die richting bestonden. De secretaris-generaal van de NAVO voegde eraan toe, dat uitbreiding de

verhoudingen met de Sovjet-Unie zou schaden. Jack Matlock, die zowel voor Ronald Reagan als George Bush Senior ambassadeur in Moskou was, heeft destijds bij diverse gelegenheden te kennen gegeven dat Moskou "een duidelijke belofte" had ontvangen dat er geen uitbreiding van de NAVO zou plaatsvinden.

Der Spiegel, het Duitse politieke weekblad, heeft de Duitse en Britse archieven doorgegronden. Het ontdekte notulen van een gesprek dat plaats had op 10 februari 1990, toen minister van Buitenlandse Zaken Hans-Dietrich Genscher sprak met zijn Sovjet collega-minister *Eduard Shevardnadze*. Genscher zei toen: "Voor ons staat één ding vast: de NAVO zal zich niet naar het oosten uitbreiden." Omdat het voornaamste onderwerp van dit gesprek de toekomst van Oost-Duitsland behelsde, voegde Genscher er expliciet aan toe: "Wat betreft het niet-uitbreiden van de NAVO, geldt dit ook in algemene zin." In een belangrijke toespraak in Tutzing op 31 januari 1990, zei Genscher dat er geen "uitbreiding van het NAVO-gebied naar het oosten zou komen, met andere woorden, dichterbij de grenzen van de Sovjet-Unie". Tijdens een ontmoeting met Genscher op 6 februari 1990, ter bespreking van de aankomende vrije verkiezingen in Hongarije, kreeg de Britse minister van Buitenlandse Zaken *Douglas Hurd*, te horen dat de Sovjet-Unie behoefte had aan "de zeker-

heid dat Hongarije geen deel zal gaan uitmaken van de Westerse alliantie." Het Kremlin, zei Genscher, zou in dit opzicht garanties moeten krijgen. Hurd was het hiermee eens.

In april 2009 zei Gorbatsjov tegen de Duitse krant *Bild*: "Het Westen heeft zich waarschijnlijk met veel plezier in de handen gewreven bij de gedachte dat de Russen erin getrapt waren." Daar heeft het alle schijn van. Bovendien trok de VS, zonder dat daar enige noodzaak toe was, het verdrag inzake anti-ballistische wapens in en besloot ook raketverdedigingssystemen in Centraal Europa op te stellen, waarmee het zogenaamde "nucleair evenwicht" ondermijnd werd. Het Westen heeft misbruik gemaakt van een verzwakt Rusland toen het eigenlijk in plaats daarvan de weg voor dit land had moeten vrijmaken om toe te treden tot het "Huis van Europa".

De geschiedenis zal niet licht oordelen over de gevaarlijke en contraproductieve expansiedrift van de NAVO.

De Britse freelance journalist Jonathan Power, gespecialiseerd in buitenlandse zaken, werkte meer dan twintig jaar voor de International Herald Tribune.

Bovenstaand artikel werd vertaald door Sam de Bruijn.

